

Amics del País 1822-2022

Societat Econòmica Barcelonense
d'Amics del País

LA UNIVERSITAT DE LA CIUTAT

Joan Guàrdia

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals d'Amics del País
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

17 de març de 2026

Els textos d'Amics del País

SOCIETAT ECONÒMICA BARCELONESA
D'AMICS DEL PAÍS

La universitat de la ciutat

Joan Guàrdia

Rector de la Universitat de Barcelona

Conferència pronunciada en l'acte solemne
del lliurament dels Premis Anuals d'Amics del País
celebrat al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona

17 de març de 2026

Edita: Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País
Dipòsit Legal: B12746-2026

Benvolgudes i benvolguts,

És un honor compartir amb vostès aquest moment i els dono les gràcies, emocionat, per deixar-me fer realitat un somni: fer de mantenidor en aquesta solemne cerimònia i fer-ho aquí. La meva voluntat ferotge de lluir com a barceloní pren aquí una dimensió personal enorme. Moltes i moltes gràcies.

Vull dedicar les següents planes a fer un al·legat rotund, una declaració d'adhesió incondicional a Barcelona i a la Universitat de Barcelona. Vull construir per a vostès una mirada seductora sobre la Universitat i sobre Barcelona: dues realitats indestriables que, en un temps que ja ve de llarg, han anat conformant un ecosistema de coneixement amb vocació pública i impacte cívic. La meva tesi avui i aquí és simple: Barcelona no s'entén sense la Universitat, i la Universitat de Barcelona, en particular, no s'entén sense Barcelona. I en aquesta trama, destaca el llegat de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, nexa privilegiat entre il·lustració, economia i ciutat.

Cal parlar, primer, dels orígens medievals del projecte cívic de ciutat. La trajectòria universitària barcelonina s'inicia al tombant del segle xv. El 10 de gener de 1401, el rei Martí l'Humà crea l'Estudi General de Medicina de Barcelona, ampliat amb la Facultat d'Arts el 1402, amb la

butlla papal de Benet XIII. Aquest és el precedent directe de la Universitat de Barcelona i evidencia un primer model municipal de govern i de finançament vinculat al Consell de Cent. La figura de la universitat de la ciutat era habitual en aquells moments, ara és un model que alguns seguim reivindicant.

El 3 de setembre de 1450, Alfons el Magnànim atorga el privilegi de fundació de l'Estudi General de Barcelona. Citaré el fragment inicial del decret (una rèplica m'acompanya al despatx que ara ocupo) que resumeix la visió cívica d'aquell projecte i el Consell de Cent diu: «...*pensem que li manca una cosa [a Barcelona] per equiparar-se amb la resta de ciutats del món... i és que no pot lliurar-se a les diverses branques de la ciència*» i afegeix, la ciutat assumirà *“tot el que calgui per a la seva fundació”*.

Aquest Estudi General avançarà amb dificultats (la guerra civil catalana, les tensions amb els nostres germans de Lleida, el finançament, etc.), però consolidarà el model d'una universitat arrelada al teixit urbà, amb seu a la Rambla dels Estudis en el període entre 1536 i 1714, finançada per la ciutat i amb vocació de servei. En diríem, doncs, una universitat municipal.

Però esdevingué el trencament borbònic i l'èxode universitari a Cervera. Després de la Guerra de Successió, la po-

lítica centralitzadora imposa un canvi de paradigma. El 1717, Felip v suprimeix les set universitats catalanes i crea la Universitat de Cervera, que concentra els estudis superiors i absorbeix béns i rendes de les antigues universitats. La cronologia oficial de la Universitat de Barcelona ho sintetitza: entre 1715 i 1717 es produeix el trasllat i la unificació, amb controls policials per aturar estudis clandestins a Barcelona (que tenen lloc entre el 1722 i el 1746), i amb estatuts aprovats l'any 1726, tot i que la docència al nou edifici de Cervera no comença fins al 1740.

La Universitat de Cervera funcionarà del 1717 al 1842, com a instrument del nou ordre borbònic; el seu caràcter centralitzat (amb facultats de Lleis, Medicina, Cànon, Teologia, Filosofia i Humanitats) s'ha interpretat com una afirmació de l'absolutisme i del control directe de la Corona sobre el govern i el finançament universitari. Aquest buit a Barcelona, sense universitat, però amb ciutat, gremis, Junta de Comerç i ànsia de modernitat, és el context en què, a finals del XVIII i inicis del XIX, emergeixen espais de saber aplicat i divulgació que preparen, clarament, el retorn de la universitat a la capital.

És en aquest moment on apareix la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País per crear un mecanisme que no és nou, tenint en compte d'on veníem pel que fa a la implicació ciutadana, però que s'havia oblidat. Neixen les

Societats Econòmiques d'Amics del País que es poden definir com un nou pont entre ciència i ciutat.

Dediquem uns minuts a l'origen i la cronologia d'aquesta institució. En efecte, les Societats Econòmiques d'Amics del País neixen sota el marc de la Il·lustració i del reformisme de Carles III; seguint la tasca de la pionera *Real Sociedad Bascongada* (1765) i la *Matritense* (1775) i les múltiples societats locals, amb llicència reial que apareixen gràcies també a l'impuls de Campomanes (que ho justifica en el seu llibre *Discurso sobre el fomento de la industria popular*, el 1774). La Societat Econòmica Barcelonense s'inscriu en aquesta onada a l'empara de la Reial Cèdula de 1775 i inicia l'activitat el 1822, establint-se definitivament el 1834.

Actua com a plataforma pel coneixement aplicat i generadora de debats econòmics, tot promovent seccions d'agricultura i mineria, institucions culturals i científiques, exposicions i concursos, i, en aquells moments, incideix també en temes com la higiene pública, l'habitatge obrer, la localització industrial i els transports, la política fiscal i, de forma especialment brillant i de progrés, en la formació dedicada als obrers i a les dones, així com garantir l'ensenyament de qualitat en colònies escolars disperses. És evident que tot plegat té un impacte cívic i econòmic indiscutible. Quan es parla de generació de coneixement

i d'universitats públiques, encara ara es perd i s'oblida la noció d'impacte econòmic i territorial, que en té, i molt.

Durant tot el segle XIX, la Societat es consolida i incorpora figures tan rellevants com ara Laureà Figuerola, Duran i Bas, el doctor Robert o Ferdinand de Lesseps, i participa en iniciatives com la *Mutua de Propietarios* el 1835 o l'impuls -conjuntament amb la Junta de Comerç el 1844- de la Caixa de Barcelona; sense oblidar que l'any 1893 organitza les primeres colònies escolars a Catalunya.

Així doncs, afirmo que, en una ciutat sense universitat (que no reapareix fins el 1837), la Societat omple un buit d'intermediació: converteix el saber en bé públic, promou l'ensenyament útil i acosta l'economia, la política, la ciència i les arts a les necessitats de la ciutat industrial. La historiografia recent ho ha subratllat (vegeu Albert Balcells, *Compromís i progrés* [2019–2021]).

I arriba el retorn universitari a Barcelona i la concreció urbana de la nostra ciutat. Un retorn que comença el 1837 i s'allarga fins al 1890. Per tant, la restauració és progressiva. L'1 de setembre de 1837, després de l'exili a Cervera, es restaura provisionalment la Universitat (Literària) de Barcelona i s'ubica a l'antic convent del Carme (recordar el paper clau del Rector Albert Pujol, que fa el discurs inaugural del primer curs de la restauració barcelonina, que,

conjuntament amb el Rector Vila, s'encarregaren d'incorporar els fons dels convents desamortitzats; i no oblidem que el Rector Pujol fou un dels fundadors de la Societat d'Amics del País i que la va presidir en diversos moments).

El 24 d'agost de 1859 s'adjudica el projecte del nou edifici a Elies Rogent; el 22 d'octubre de 1863 es fa la col·locació de la primera pedra; l'11 de desembre de 1871 és l'inici informal de classes; l'1 d'octubre de 1872, la primera inauguració de curs al Saló de Doctors (avui és l'Aula Magna del Edifici Històric); i, així, l'obra es dona per acabada oficialment el 7 de març de 1889.

El nostre Edifici Històric -i aquest nostre no fa referència només a la comunitat universitària actual o futura, sió que fa referència a un patrimoni de la ciutat i de tothom- és un dels primers edificis fora muralles, peça clau en l'Eixample, que simbolitza el retorn de la universitat a la ciutat i la voluntat de fer de l'ensenyament superior una estructura de modernització del país. A la Universitat de Barcelona assenyalem la data del 1837 com el moment d'un "retorn llargament esperat", i assumim que l'emplaçament a la Gran Via s'explica per la disponibilitat de terrenys estatals i la creació d'una gran plaça que la connectés amb la ciutat. De nou, la vinculació amb la ciutat.

Cal parlar una estona més de l'Edifici Històric, signe i emblema de Barcelona. Rogent concep l'edifici com un "temple laic" amb paranimf, biblioteca, torres i claustres, i la seva posició a l'Eixample li confereix una centralitat cívica. Les primeres classes el 1871 i la seva consolidació entre el 1872 i el 1891 s'inscriuen en una Barcelona que s'industrialitza, atrau professionals i s'obre al món.

I així arribem al segle xx, on la ciutat i la universitat viuen, alhora, un moment d'esplendor del coneixement com a espai de llibertat, així com de moments negres de violència i feixisme. L'edifici i la institució assisteixen com a testimonis a les vagues estudiantils (durant la dècada de 1910), la dictadura de Primo de Rivera, la Guerra Civil amb el bombardeig del 1938, la foscor del franquisme i la transició democràtica. L'actual Universitat de Barcelona és hereva d'aquella i en preserva la idea del coneixement com a espai de llibertat i esdevindrà l'epicentre dels moviments polítics i culturals que catalitzen parcialment la transició democràtica.

Guardem memòria i respecte per aquella Universitat Autònoma de Barcelona, espai de llibertat republicana on noms com Bosch Gimpera, Serra Hunter, Pompeu Fabra, Pi i Sunyer, Carles Riba i altres ressonen cada dia. Un edifici de llibertat i de memòria. Aquella universitat desaparegué per la força i de fet fou bombardejada. Probablement,

una de les primeres universitats atacada per l'aviació a la història de les guerres, juntament amb la Complutense, òbviament amb uns efectes devastadors. Un trist bagatge.

Aquest paper de compromís social, avui, es projecta en un ecosistema universitari metropolità que combina docència massiva, recerca competitiva i transferència, amb la Universitat de Barcelona situada als primers llocs dels rànquings estatals i internacionals; amb una tradició d'obertura internacional. Som una Universitat referent i de futur, amb projecte i voluntat de ser.

Així doncs, per posar en valor la nostra pròpia història, hi ha un llegat d'Amics del País, en clau de present, que cal recordar. Permeteu-me sintetitzar-ne tres aspectes:

- El coneixement com a bé públic. Des del segle XIX, la Societat promou divulgació, formació i debats sobre molts temes amb la voluntat, textual, “d’harmonitzar interessos per evitar els conflictes entre classes”. Avui, aquesta mediació és indispensable per a la cohesió social.
- Fer de pont entre la universitat i l’economia. La Societat connecta la innovació tecnològica amb les necessitats productives. Així, el seu paper en instruments mutualistes i financers (durant el període entre 1830

i 1840, per exemple) en dona bona prova i anticipa la lògica contemporània de la transferència i innovació en una opció del que ara en diem ciència oberta.

- Una institució que perdura i s'actualitza. Avui continua activa, amb tribunes i cicles sobre reptes europeus i econòmics, signe d'una vocació de servei al país i a la ciutat.

I d'aquí neix una tradició que la Universitat de Barcelona recull i fa seva i que ens porta a ser el que som i el que, com he dit abans, volem ser en un projecte de futur. Per això, els demano que estiguin orgullosos de les universitats públiques i en particular de la Universitat de Barcelona. Seguim essent un ascensor social, canviem en positiu la vida de les persones, influïm tant, que sempre hi ha un abans i un després, sempre. Els prego que posin en valor el que tenim, que ho cuidin, que ho acompanyin, que no ens deixin sols davant de la fragilitat.

Si m'ho permeten, voldria anar tancant aquesta intervenció amb una fotografia del present: perquè la història només té sentit si il·lumina el que som avui. I avui la Universitat de Barcelona és, en magnitud i capacitat de creació de coneixement, un dels principals motors intel·lectuals del sud d'Europa.

Algunes dades, per exemple: som quasi 9.000 persones treballant sota el nom de la Universitat de Barcelona: fent recerca, docència i transferència. Més de 3.500 persones que, sota l'òrbita del Parc Científic de Barcelona, fan també ciència i transferència cada dia. Potser no ho saben, però aquest curs són prop d'11.300 estudiants estrangers, de 140 nacionalitats, que portaran el nom de la Universitat de Barcelona per sempre més; i subratllo el mot Barcelona. Enguany tenim 5.200 joves investigadors pre-doctorals, que és una altra forma de fer Pedrera. Maneguem 196 milions d'euros en projectes de recerca competitiva, és dir, que hem presentat els millors projectes, 1.450 projectes de recerca actius, ara mateix. Publiquem en un any 7.000 articles científics de qualitat. Per posar una comparació simple, aquest volum de treballs publicats és just la meitat del que publica el CSIC durant el mateix període, sumant els seus 121 centres actuals.

I ja sabem que els rànquings són el que són, però som els líders destacats a l'estat, i la millor universitat posicionada de tot l'espai iberoamericà. Insisteixo, la que lidera les universitats de l'àmbit iberoamericà. I si en algun d'aquests rànquings no som els primers, ho és la Universitat Autònoma de Barcelona, encara més orgull del que som.

Per si tot plegat no fos suficient, la Universitat de Barcelona és membre fundadora d'una de les aliances europees

més actives per repensar el model d'educació superior i, també, és l'únic membre espanyol de la *League of European Research Universities* (LERU), una xarxa d'universitats de recerca d'elit a Europa. Aquests fets projecten la institució i Barcelona com a universitat i com a ciutat estratègicament connectades amb els centres de decisió i innovació acadèmica europeus.

Som una ciutat metropolitana dins de la ciutat. Sis campus metropolitans, que equivalen a 60 camps de futbol dels quals la tercera part són laboratoris de recerca. Som l'agent de generació de coneixement més important del nostre país. Som, literalment, una ciutat del coneixement inserida a la ciutat.

Per sort de tothom, ni som els únics ni sols seríem el que som. Els Hospitals Universitaris, els centres de recerca singular, els centres CERCA i, especialment, el sistema universitari a Barcelona ens fa a tots més forts. Probablement ja ha arribat l'hora de pensar en sistemes de coordinació *supra* universitari, que amb el nom de Barcelona ens facin més i més robustos.

Després de tot això, i veient el món que ens envolta, on la ciència és negada, on la banalitat és l'habitud, on els arguments han estat substituïts pels crítics, on un titular val més que un raonament i on hem perdut valors com el mèrit,

la disciplina, l'esforç, la tenacitat, el gust per la feina ben feta i d'altres que no cal mencionar, cal assumir la necessitat de fer front a un repte enorme, que no és altre que recuperar tensió de col·laboració, respecte per allò que és públic, posar en valor el coneixement i construir un sòlid contracte cívic per al futur.

Si hagués de triar una sola imatge, seria aquesta: 1 d'octubre de 1872, l'antic Saló de Doctors obre el curs a l'Edifici Històric: és la concreció material d'un anhel ciutadà iniciat el 1450 i interromput el 1717. Des d'aleshores, la universitat i la ciutat treballen plegades: formant professionals, generant recerca, obrint debats i acompanyant la societat en cada transició.

La Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País ho va entendre abans que ningú: no hi ha progrés econòmic sense coneixement, i el coneixement és estèril si no retorna a la societat. En aquesta tradició, municipal, il·lustrada i universitària, trobem l'horitzó per als reptes actuals: digitalització, sostenibilitat, salut, desigualtats, democràcia.

En definitiva, quan avui parlem de la Universitat de Barcelona, parlem d'una universitat amb massa crítica, capacitat científica i impacte internacional, però també d'una institució que manté viva la idea, tan il·lustrada i tan barcelonina, que el coneixement ha de ser útil, compartit i

transformador. En aquest sentit, la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, amb la seva tradició de debat públic i de connexió entre saber i progrés, no és només un capítol del passat, sinó que és una manera d'entendre el present i una brúixola per al futur.

Continuem, doncs, Universitat, institucions, societat civil i món productiu, el projecte compartit de Barcelona: una ciutat oberta, culta i justa, que posa el coneixement al servei del bé comú.

Moltes gràcies.

